

GLOBÁLIS

trendfigyelő

2007. október

**Készült a Magyar Gazdaságfejlesztési Intézetben
mgfi**

Matolcsy György
Szerkesztés, Közgazdaság, „Lapszél”

Böszörményi-Nagy Gergely
Globális trendek, EU-trendek, Műhely

Harci Marianna
Végszerkesztés

TARTALOM

GLOBALIS TRENDFIGYELŐ1

GLOBALIS TRENDEK 2

Változóban a konzervatív időjárás.....	2
Ázsiai szakadék szegény és gazdag között.....	5
Mennyire erős a kínai gazdaság?.....	7
Táncra perdül a kanadai gazdaság?.....	9
Keleti reményekkel telve.....	10
Hogyan éljünk együtt a Nagy Testvérrel?.....	12
Egy saj(á)tos történet.....	13
Kisrészvényesek visszafogása.....	14
A kínai vidék problémái.....	15
Magashegyi kilátások.....	17
Japán ingatlankörkép.....	18
Várható nyugdíjak.....	18

EU-TRENDEK 20

Brit közpénzügyek.....	20
Konzervatív optimizmus.....	21

Közgazdaság..... 23

A kínai munkás kiáltványa.....	23
A pénz főnemesei.....	24
A kapzsiság dicsérete.....	25

MŰHELY.....27

Valami új a nap alatt.....	27
Felpörgetve.....	28
Elállni az útból.....	29
A tömeges innováció kora.....	31

GLOBALIS TRENDFIGYELŐ

Motto: *Gondolkodjunk magyar fejjel globálisan, és cselekedjünk magyar szívvel itthon és a nagyvilágban!*

Új szellemi vállalkozást bocsátunk közre: a globális gazdasági folyamatok trendelemzését.

Miért? Két jó okunk is van rá.

Először is: egyszerűn szükségünk van arra, nekünk magyaroknak, hogy kiigazodjunk a világban. Nyitottnak hisszük a magyar világot, de valójában zártabb, mint gondoljuk. Tetemes és lényeges tudás, adat, tény és információ marad ki a magyar cégek, kormányok, vállalkozók és munkavállalók gondolkodásából. Azt hisszük, hogy közhely, már nem is igaz: de igen, a tudás még inkább, sőt egyre inkább hatalom. A tudás erő, a tudás erőssé tesz, tapasztalttá, felkészít arra, hogy a globális, európai és magyar kérdésekre jó válaszokat adjunk.

De mi a másik ok?

Ez is egyszerű. A globális gazdaság megoldotta, hogy szervezeten kapjon friss és fontos tudást. Kitűnő gazdasági lapokat szerkesztenek, amelyek gyűjtik, elemzik és publikálják a globális gazdaság működését leíró tényeket: a globális tudást. Ezek közül is kiemelkedik a brit „The Economist”, amely a globális gazdaság valószínűleg legjobb és legnagyobb befolyással rendelkező üzleti lapja. A másik ok tehát egyszerűen az, hogy van olyan okos és bő forrás, amelyből mi magyarok meríthetünk.

Miért fűzünk a lap elemzéseire sajátosan magyar nézőpontból „Lapszél” megjegyzéseket? Mert van sajátosan magyar nézőpont, ahogy volt, kellene lenni, és lesz is újból magyar gazdasági modell. Kevésbé vitatni, sokszor inkább magyar szempontból megérteni – ez a „Lapszél” feladata.

A közölt hírek és elemzések döntően a The Economist című lapban jelentek meg, a statisztikai adatbázis a globális elemző műhelyek tanulmányaira, számításaira és felméréseire alapozódnak.

Tisztelt Olvasó,

Jó olvasást és gondolkodást!

GLOBÁLIS TRENDEK

Változóban a konzervatív időjárás

Under the weather

The Economist, August 9th 2007

Az a karakteres amerikai konzervativizmus, mely immár egy nemzedéknyi távlatban a republikánus befolyás és politikai tőke forrása volt, erőteljesen gyengélkedni látszik.

Pedig a jobboldal fölénye a tengerentúlon 1980 óta vitathatatlan, jól jelzi ezt a hétből öt elnökválasztási győzelem és az 1994-ben – 40 évnyi demokrata többséget követően – megszerzett törvényhozási hatalom is. Az amerikai konzervatívok sikerének hagyományos receptje a republikánusok mögött álló, aktív választói mozgalom. Minden szövetségi államban megtaláljuk a helyi civil szervezeteket, melyek a fegyverviselés szabadságáért, az alacsony adóért vagy épp az abortusz ellen folytatják kampányaikat. És akkor még nem említettük az evangélikai gyülekezetekhez fűződő szoros jobboldali kapcsolatokat, valamint azt a kiterjedt szakértői-elemzői hálózatot, melyet a konzervatív agytrösztök jelentenek szerte az Egyesült Államokban. Mindennek közös eredménye az elmúlt 27 évben, hogy

Amerikában minden közéleti kérdés vitáját a konzervatívok irányítják, legyen szó jóléti rendszertől közbiztonságon át a külpolitikáig. Egy 2004-es felmérésben a választók 40%-a nevezte magát konzervatívnak, és csak 20%-a liberálisnak.

Napjainkban azonban a bivaly-erős jobboldali közösség válságát éli: a demokratáknak komoly esélyük nyílik, hogy 2008-ban vissza-szerezzék a Fehér Házat. Még a republikánusok legesélyesebb jelöltje, a korábbi New York-i polgármester Rudy Giuliani is jelentős liberális vonásokat mutat programjában, de összesítésben így is Hillary Clinton vezeti a népszerűségi listákat, minden pártbéli és jobboldali riválisánál sokkalta professzionálisabb kampánygépezettel a háttérben. Mára a demokrata választók is magabiztosabbak: mindössze 12%-uk gondolja, hogy jövőre ismét republikánus jelölt győz majd, miközben a jobboldali választóknak 40%-a biztos abban, hogy a demokraták elhódítják tőlük az elnöki hivatalt. Érdekeség, hogy 2007 második negyedében a két

legnépszerűbb demokrata elnökjelölt összesen 60 millió dollárt kalapozott össze kampányára, miközben a republi-kánusok két vezető kandidánsa alig lépte túl a 30 millió dollárt. Egyes felmérések szerint az amerikai választópolgár utoljára a Watergate-ügy idején kívánta a mostanihoz hasonló arányban demokrata jelölt győzelmét. Feltűnően olvad a republikánusok támogatóinak száma a független választók - a leggyorsabban növekvő választói csoport - és a fiatalok (18-25 évesek) körében. 2008-ban tehát folytatódhat az amerikai baloldal tavalyi részleges választásokon már kibontakozott térnyerése, úgy a Képviselőház, mint a Szenátus és a kormányzói székek tekintetében is.

Az Egyesült Államokban nő a lakosság elégedetlensége, a jövedelmi különbségek növekedése és a szociális ellátórendszer problémái miatt. 1994-ben még – a jobboldali forradalom csúcspontján - a választók 41%-a gondolta csupán, hogy a szövetségi kormánynak akár növekvő hiány árán is ki kell terjesztenie felelősségvállalását, ma már ez az arány 54%. A robbanás-szerűen növekvő spanyol ajkú választói tömeg a Bush-kormány reformellenes bevándorlási politikája miatt már

2006-ban is 70%-ban a demokratákat támogatta.

Mi okozza a jobboldal súlyos népszerűségvesztését Amerikában? Természetesen a Bush-adminisztráció alacsony támogatottsága. Utóbbi Jimmy Carter elnöksége óta a legalacsonyabb: 29-31%-on áll. Az amerikai polgároknak mindössze 19%-a gondolja, hogy George W. Bush elnöksége alatt a jó irány-ba mentek a dolgok az Egyesült Államokban. Ami ennél is erőteljesebb adat: az amerikaiak 45%-a (közte 13% republikánus szavazó) támogatná az elnök azonnali, Kongresszus általi elmozdítását (*impeachment*) is. Különösen tragi-kus fejlemény a jobboldal számára, hogy népszerűtlenségük fő oka az iraki háború: a republikánusok hagyományosan hazai pályája épp a kül- és védelempolitika volt egészen mostanáig. Márpedig Bush külpolitikájának népszerűtlensége nem áll meg az elnök alacsony támogatottságánál: a választók többsége a 2008-as jelöltek közül is inkább bízna Clinton asszony védelmi kompetenciájában, mint a terrortámadások utáni válságmenedzseléséért még példátlanul népszerű Rudy Giulianiban.

Bush a republikánusok másik kedvenc kérdésében, a kis kor-mányszat ügyében is szégyenkezni kényszerül. A demokrata Lyndon B. Johnson (1963-68) óta nem volt annyira kiterjedt az amerikai szövetségi kormány költsége, mint napjainkban. Ez természetesen számos konzervatív választó-ban is csalódást kelt, nem véletlen, hogy meghatározó konzervatív közéleti személyiségek igyekeznek az elmúlt 6 év kudarcait vagy kizárólag az elnökre, vagy a Republikánus Pártra (GOP) terhelni, hangsúlyozván, hogy ezekért nem általánosságban a jobboldali közösség tehető felelőssé. Valójában, mint az elnöki adminisztráció, mind a párt kongresszusi többsége felelős, hiszen utóbbi messze-menőkig támogatta, de legalábbis lehetővé tette előbbi külföldi kalandjait és belföldi túlköltségeit.

Pedig ha nagy vonalakban néznénk, azt is mondhatnánk, Bush minden meghatározó támogatói csoportjának megadta, amit akart. Az iraki inváziót a neo-konzervatívoknak, a magas jövedelmek adóterheinek csökkentését a gazdasági konzervatívoknak, az össejtkutatás szövetségi támogatásának megvonását a szociális

konzervatívoknak és persze konzervatív bírót a Legfelsőbb Bíróságba, mindenki meglepésére. A Bush-kormány népszerűtlenségének oka azonban nem is az általánosságokban, mint inkább gyakorlati inkompetenciájában rejlik. Személyzeti politikájában Bush többre tartotta az ideológiai elkötelezettséget és hűséget, mint a szakmai hozzáértést. Eközben az ideológiai megközelítés erőltetése minden szakpolitikai kérdésben a kevésbé elkötelezett választók elidegenítését eredményezte – és persze egyre inkább egységesítette a baloldalt is. A demokraták növekvő népszerűségüket sokkal nagyobb mértékben köszönhetik a kormányzat gyenge teljesítményének, mint saját érdemeiknek, de ez sem változtat a tényeken. Biztos, hogy a jobboldalon rendkívül népszerűtlen Hillary Clinton esetleges elnökválasztási győzelme újraegyesítené a konzervatív tábor. Akkor azonban már sok szempontból késő lesz. A legfontosabb politikai teszten ugyanis – „hogyan gyakorold sikeresen az egyszer megszerzett hatalmat” - már elbuktak a republikánusok. Innentől csak a demokraták veszíhetnek.

Lapszél: amerikai társadalomtudósok szerint 40 éves ciklusok érvényesülnek az amerikai népesség körében. Az 1900 és 1940 között született amerikaiak alapvetően konzervatívok, az 1940 és 1980 között született amerikaiak egyre erősebben liberálisak, majd az 1980 után született nemzedékek újból erőteljesebben

konzervatívok. Még tart tehát a konzervatív értékrend hulláma Amerikában, így a republikánusok könnyen nyerhetnek, és nehezen veszíthetnek, a liberális demokraták fordítva állnak. A gazdasággal azonban baj van, az iraki háború népszerűtlen, és személy szerint Bush elveszítette a népszerűségét. A választás ennek ellenére aligha lefutott, mert még tart a konzervatív hullám. Tanulságos az is, hogy a magyar konzervatív jobboldal az értékrendi többség ellenére miért veszített két parlamenti választást. Míg Amerikában a konzervatívok meglövegolják az értékrendi hullámot, konzervatív témákat tartanak napirenden, addig a magyar médiában és közbeszédben ezzel éppen fordítva, a liberális témák vannak túlsúlyban. A civil mozgalmak, közvéleményt befolyásoló csoportok a konzervatív témákban – otthon, család, gyermek, hazai vállalkozás, szociális piacgazdaság, növekedés, patrióta gazdaságpolitika, etc. - nem tudnak áttörni, részben azért sem, mert ezek túl nagy témák, nem elég „élesek”, mint Amerikában a fegyverviselés, alacsonyabb adók, vagy az abortusz.

Ázsiai szakadék szegény és gazdag között

Asia's rich and poor

The Economist, August 9th 2007

Ázsiában lassan dél-amerikai méreteket öltenek a szélsőséges jövedelemkülönbségek. Pedig az 1990-es években a „növekedés és egyenlőség” jelszava uralta a tigri-sek nemzetgazdaságait: és valóban, legtöbbjük képes volt ötvözni az intenzív bővülést az alacsony, vagy egyenesen csökkenő egyenlőtlen-ségi szinttel. Ez egyet jelentett a jó gazdasági eredmények lehető legszélesebb körű leszállításával az emberek szintjére. Napjainkra részben változott a helyzet: az ázsiai országok továbbra is örülhetnek a világ leggyorsabban növekvő gazdasági teljesítményének, a gazdagok és a kevésbé módosak közötti szakadék azonban egyre szélesedik.

Az Ázsiai Fejlesztési Bank (ADB) friss felmérése szerint a vizsgált 21

meghatározó ázsiai országból 15-ben nőttek a jövedelemkülönbségek az elmúlt tíz esztendő során, a három fő kivétel Thaiföld, Malajzia és Indonézia, melyek vezető pénz-ügyi csoportjait lenullázta az 1997-es tőzsdeválság. A legnagyobb szakadék ugyanakkor Kínában, Nepálban és Kambodzsában alakult ki. Egy-egy állam jövedelemkülönbségeinek mérésére általánosan bevett arányszám a Gini-képlet, melyben a tökéletes szituáció a 0 - mindenki azonos bevétel-lel rendelkezik -, a legnegatívabb pedig az 1 - itt minden bevételt egyetlen háztartás birtokol -. Kína Gini-aránya az 1993-as 0,41-es szintről 2004-re 0,47-re növekedett. E metódus alapján Kínában nagyobbak a jövedelem különbségek, mint az Egyesült Államokban (0,46). Az ázsiai

országok egyelőre még nyugtatgathatják magukat - ahogyan teszik is - azzal, hogy jövedelemkülönbségeik elmaradnak a dél-amerikai szinttől, ahol az átlag 0,5-0,57 körül alakul. A jelenlegi tendenciák szerint azonban nem lesz ez sokáig így.

Különösen igaz ez, ha figyelembe vesszük, hogy a szakadék számosságos dél-amerikai országban - pl. Brazíliában is - szűkül, míg Ázsia országaiban masszív növekedést mutat. Mivel az infrastruktúra, a közszolgáltatások számos ázsiai régióban rendkívül elmaradottak, a jövedelemkülönbségeket olyan esélykülönbség egészíti ki, mint az élelmiszerhez vagy tiszta vízhez való hozzáférés. India leggazdagabb régiójában például az emberek 99%-a jut naponta tiszta ivóvízhez, míg a legszegényebb régióban csupán 2%.

Mi okozza a növekvő jövedelemkülönbségeket Ázsiában? Elsősorban a vidéki és a városi területek fejlődési lehetőségei közötti óriási szakadék. A termelékenység sokkal alacsonyabb ütemben növekszik vidéken, mint a városokban. Másrészt – és ez sem elhanyagolható tényező – a képzett és képzetlenebb rétegek számára is egyre különbözőbb lehetőségek állnak rendelkezésre. India és Kína

kormányai például folyamatosan emelik a diplomásoknak járó támogatásokat és kedvezményeket.

Egyetlen kérdés maradt: számít-e igazán a növekvő jövedelemkülönbség, ha általánosságban minden réteg egyre jobban él az ázsiai országokban? Hiszen még a kínai vagy az indiai társadalom legszegényebb 20%-ának is nőtték a bevételei a 10 esztendővel ezelőtti szinthez képest. A napi 1 dollárnál kevesebből élők száma Ázsiában mindenhol csökken, Pakisztánt és Bangladeszt kivéve. Az Ázsiai Fejlesztési Bank szerint azonban a gazdasági teljesítmény eredményeinek túlságosan egyenlőtlen eloszlása társadalmi feszültségeket szülhet, és a jövedelemkülönbségek növekedésével igenis van miért aggódni. A napjainkban zajló nepáli polgárháborús események például máris ennek a számlájára írhatók. Az ADB arra biztatja az ázsiai kormányokat, hogy a vidéki régiók egészségügyhöz, oktatáshoz és szociális védelemhez való hozzáféréseinek javításával csökkentésük a különbségeket. Természetesen visszatérő irányelv a vidéki infrastruktúra fejlesztése is a mezőgazdasági termelékenység és a munkahelyteremtés érdekében.

Mondani persze könnyű, ám amíg a korrupció, a bürokrácia túlburjánzása és a kormányzati in-kompetencia meghatározó marad, az egyszerű

segélypolitika csak a szegényebb rétegek szinten tartá-sára lehet elegendő.

Lapszél: ma még nehéz lenne eldönteni, hogy az „ázsiai modell” megváltozásáról, vagy a gazdasági felzárkózás első szakaszának átmeneti jelenségéről van-e szó. Az „ázsiai modell” korábban kisebb vagyoni- és jövedelmi különbségeket engedett meg, mint az „angolszász modell” Amerikában, mostanra ez változik. De az is lehet, hogy nem a modell változott meg, hanem a gazdasági felzárkózás első szakaszaiban szükségszerű a jövedelmi különbségek gyors szétnyílása, ahogy az angol ipari forradalom nyomán a 19. században, és a 20. században minden fejlett ipari országban történt. Majd 1945 után valamennyi fejlett nyugati ipari országban végbement a fordulat a jövedelmi különbségek mérséklésére: így alakult ki az európai szociális piacgazdaság máig élő modellje.

Mennyire erős a kínai gazdaság?

How fit is the panda?

The Economist, Sept 27th 2007

Az amerikai gazdaság gyengélkedésének idején Kína teljesítménye segítheti a világgazdaságot. Ennek tudatában, fontos tisztában lenni azzal, mennyire építhetünk az ázsiai óriásra.

Nos, a történelemben egyetlen ország sem volt képes ilyen hosszú ideig - 3 évtizeden át - ilyen ütemű (10% körüli) éves növekedésre, mint az 1970-es évek vége óta Kína. 2007 második negyedévében épp 11,9%-os bővülést regisztrálhattak Pekingben. És ahogy Kína növekszik, úgy lesz egyre fontosabb komponens a világgazdaság össz-teljesítménye szempontjából is. Különösen azokban a periódusokban, amikor a legnagyobb gazdaságnak számító Egyesült Államok gyengébben teljesít – mint

napjainkban a zuhanó ingatlan-árak és a szintén fenyegetően alakuló lakossági fogyasztás miatt.

Ilyen körülmények között felértékelődnek azok a veszélyek, melyekkel Peking kényszerül szem-benézni – legyen szó akár csak belső kihívásokról is. A legag-gasztóbb forgatókönyv a kínai gazdaság túlhevülése és az elszaba-duló infláció. Idén augusztusban a fogyasztói árak inflációja 6,5%-ra ugrott az egy évvel korábbi 1,5%-os szintről. Az 1980-as évek végének tomboló kínai inflációja - az akkori 25%-os szinttel - most nem fenye-get, azonban sokat mondó, hogy a pénz értékváltozása kiemelten az élelmiszerárakat érinti, e nélkül ma is csak 0,9% lenne az infláció Kínában. Ez

pedig a tendencia változatlansága esetén élelmezési problémákat vethet fel, melyeket a Kínai Központi Bank csak kamat-lábemeléssel állíthatna meg. Idén már öt alkalommal emelték a kamatlábakat, ám az ország gazdasági növekedéséhez viszonyítva még mindig alacsonynak számítanak. Mivel a lakosság aggodalmai a magas infláció miatt nőnek, a pekingi kormány néhány alapvető fogyasztási cikk – mint az olaj, az elektromosság és a víz - esetében államilag rögzítette az árakat, ám a hosszú távú megoldás továbbra is a kínai valuta felértékelése lenne. Erre Peking továbbra sem hajlandó.

A túlhevülő gazdaság veszélye szintén fennáll. 2007 első felében a Világbank először adott ki olyan jelentést az elmúlt tíz év során, mely szerint Kína gyorsabban növekszik (11,9%), mint fenntartható bővülési potenciálja (10,5%).

Az egyik legvitatottabb veszélyforrás mindeközben a kínai tőzsdék buborék-effektusa. A részvénypiacokon csak az elmúlt két esztendőben 400%-os az árnövekedés. Bár valódi értéktöbblet helyett nyilvánvalóan buborékról van szó – és ezt minden illetékes szereplő elismeri –, többségük szerint egy esetleges nagyarányú visszaesés sem jelentene

komoly veszélyt a gazdaság számára. A kínai vállalatoknak ugyanis csupán kis aránya jegyezhető a tőzsdén. A Morgan Stanley ugyanakkor felhívja rá a figyelmet, hogy számos kínai vállalkozás profitja származott az elmúlt években a tőzsdén jegyzett cégek részvényeibe való befektetésből, tehát egy esetleges krach semmi esetre sem lenne elhanyagolható.

Egyes elemzők utalnak arra, hogy a mai Kína helyzete kísértetiesen emlékeztet az 1990-es évek elejének Japánjára, közvetlenül a szigetország nagy tőzsdéi visszaesése és a gazdasági stagnáció kezdete előtt. Ahogy akkor Japán, úgy napjaink Kínája is stabil külkereskedelmi többletet produkál, a lakossági megtakarítások és befektetések egyaránt magasak, a kamatlábak alacsonyak és folyamatos a nyomás a pénz felértékelésére. Gazdaságtörténészek ma már közhelyként kezelik, hogy a japán válság egykori kiváltó oka a jen mesterségesen alacsonyan tartott árfolyama volt - nem véletlen, hogy felszabadítása után később 80%-ot erősödött a dollárral szemben -. A tapasztalatok ellenére Kína 2005 nyara óta mindössze 10%-kal emelte a jüan értékét.

Napjainkban sokat hallunk egy új veszélyforrásról is Kína esetében: az

olcsó munkaerő korának végéről, ezzel a kínai növekedés meghatározó feltételének erodáló-dásáról. Ez a félelem nagyrészt alaptalan. Igaz ugyan, hogy a kínai átlagkereset csak az elmúlt egy évben 15%-kal nőtt, a termelékeny-ség azonban még ennél is nagyobb ütemben bővül, ez pedig nemhogy ellensúlyozza, de közel 10 éve stabilan csökkenti a bérköltségek arányát a termelésben.

Ha azt várjuk Kínától, hogy Amerika gyengélkedése idején is húzza magával a világgazdaságot, egyelőre optimistának kell len-nünk. Az ázsiai óriás GDP-jének 40%-át az export adja, ennek nagy része pedig ma még az

Egyesült Államokba irányul. Az amerikai kereslet, és ezáltal a kínai export visszaesése masszív csökkenést eredményezhet a kínai bevételek-ben és befektetésekben egyaránt. Hosszabb távon azonban már más a helyzet: a belső kereslet ugyanis – amellett, hogy ma is jelentős komponense Kína gazdasági telje-sítményének – dinamikusán nő, és az exportnak kiszolgáltatott óriás mítosza hamarosan szertefoszlik majd. Az amerikai gazdaság állapo-ta még hosszú évtizedekig fontos marad Kína számára, ám egyre csökkenő mértékben.

Lapszél: a cikk tökéletesen rögzíti a tényt, hogy ilyen még nem volt! Nem tudjuk modellezni, hogyan viselkedik majd Kína a jövőben, mert nem tudjuk mivel összehasonlítani, sem méretben, sem dinamikában ilyet még nem élt az emberiség történelme során. Egyáltalában nem biztos, hogy fel kellene értékelni a jüant, hiszen Japán egy évtizedes stagnálással fizetett az árfolyam felszabadításért. Egyébként az utóbbi fél év alatt 3% feletti volt a jüan felértékelése, tehát nem igaz, hogy mozdulatlan a kínai valuta árfolyama.

Táncra perdül a kanadai gazdaság?

The loonie takes swing
The Economist, Sept 27th 2007

Csak a laikusokat érte meglepetésként, amikor szeptember végén a kanadai dollár értéke - 1976 óta először – meghaladta amerikai test-vérének árfolyamát. A kanadai valuta iránti kereslet 2002 óta folyamatosan nőtt - akkor még egy amerikai dollárért 1,61 kanadait kellett fizetni -. A folyamat

eredmé-nyeként „Kanada visszatért” – vallják valutapiaci szakértők a tengerentúlon.

A szimbolikus szeptemberi pillanatot nem csak üzleti körök-ben, de a kanadai társadalom széles nyilvánosságában is öröm-ünnep kísérte. A sajtó külön-számokat

jelentetett meg, a fiatalok bulikat rendeztek, egy hétre látványosan megugrott a lakossági fogyasztás – a pénzügyi biztonságba vetett bizalom régen volt olyan teljes Kanadában, mint ezek-ben a napokban. A hatalmas észak-amerikai ország jól járt a globalizációval: a növekvő kínai fogyasztás nyomán felszaladt Kanada olaj-, gáz- és egyéb ásvány-kincsek exportjából származó bevétele, de nőtt nemesfémeknek és mezőgazdasági termékeinek kereslete is. Eközben az ország sikerrel oldotta meg hazai feladatait is: tíz éve többletes a szövetségi költségvetés. Minden a legnagyobb rendben, mondhatnánk.

De csak mondhatnánk, ha a kanadai gazdaság nem integrálódna – Mexikóhoz hasonlóan – rendkívüli mértékben az Egyesült Államok gazdaságába, az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Övezet (NAFTA) intézményén keresztül. Az amerikai

határvidéken koncentrációzó kanadai autóiipar például az erős hazai valuta miatt déli partnereihez hasonló mértékben megszenvedti a magas energia-árakat és a visszaeső piaci keresletet; de hasonló problémákkal néznek szembe a papíripar képviselői is. Jayson Myers, az egyik kanadai iparkamara elnöke úgy látja, „nem is a magas árfolyammal van a baj, hanem növekedésének gyorsaságával”. Ez az, ami megoldhatatlan kihívás elé állítja a gazdasági szereplőket. Kanadában a tőkepiac árszínvonala 10%-kal nőtt az elmúlt egy évben, miközben a befektetések csak 5%-kal. A politikusok abban bíznak – és Kína növekvő fogyasztása alapján joggal teszik –, hogy az ország bevételei tartósan stabilak maradnak, és középtávon megoldást találnak a magas valutaérték jelentette recessziós veszélyre is. Tény azonban, mindezt receptet még nem hallottunk tőlük.

Lapszél: íme egy példa arra, hogy a valuta árfolyam gyors felértékelődése jelenti a problémát, nem az, hogy felértékelődik.

Keleti reményekkel telve

Full of eastern promise
The Economist, Aug 23rd 2007

Napjainkban sokszor úgy tűnik, mintha mindenre ráragaszthatnánk a „Made in China” feliratot. A pénzpiacok legutóbbi mélyrepülése

azonban nem az ázsiai óriás földjéről indult, hanem Amerikából. Sőt, miközben a központi bankok a világ minden táján a hitelpiacokért

aggódtak, a pekingi kormány alapkamatot emelt. A kérdés ma az: elegendők lehetnek-e a Kínában jegyzett tőkepiaci befektetések ahhoz, hogy a nyugati tulajdonosok egy, a hazai piacokat eluraló válság idején is biztos helyen tudják pénzüket?

Kína stabilitása az újabb pénz-ügyi krízis idején szinte példa nélkül áll. Még a környezetében fekvő más ázsiai piacok is az amerikai események hatására 17 éves mélypontra zuhantak. A befektetők tömegesen vonták ki pénzüket a fejlődő piacokról, miközben növelték készpénzállományukat bizonytalan sorsú tőzsdei portfólióik rovására. Persze az ázsiai tőkebefektetések általános-ságban még így is sokkal kevésbé számítanak kockázatosnak, és egy hitelpiaci válság idején is kisebb zuhanást produkálnak, mint a rivális amerikai papírok. 2003 óta a fejlődő ázsiai gazdaságokban jegyzett tőkebefektetések átlagosan 210%-kal növelték értéküket. Latin-Amerika esetében ez az arányszám ugyan meghaladja a 440%-ot is, de sehol sem olyan jók és stabilak a

hosszú távú növekedési kilátások, mint Ázsiában.

Az ázsiai piacok előnyeikhez sorolhatjuk a valutakörnyezetet is. Mivel több itteni pénz is – mint maga a kínai jüan - eleve mester-ségesen alulértékelt, az árfolyam kockázattól igazán nem kell tartaniuk a befektetőknek, nem úgy, mint például a dollár esetében.

Bár a világ vezető közgazdászai nem sorolják a rövid távú perspektívák közé, hogy Ázsia fontosabb gazdaságainak függősége a Wall Streettől megszűnne, ez mégis egyre inkább így lesz. Az Egyesült Államokba irányuló ázsiai export növekedése máris lassulást mutat, miközben erősödnek a kereskedelmi kapcsolatok az Európai Unióval és egyes fejlődő piacokkal. Nem állíthatjuk, hogy például Kínát a jövőben érintetlenül hagyná egy amerikai felfordulás – ennek jelentősége azonban kisebb lesz, mint a múltban bármikor. A befektetők itt egyre inkább biztonságban tudhatják a pénzüket, jobban, mint bárhol máshol a világban.

Lapszél: Kína önmagában is oka, valamint tükrökre annak, ami a mai globális korszakban történik. A világ 1992 után kialakult egypólusú működése folyamatosan elmorzsolódik, az Európai Unió politikai és pénzügyi téren, Kína és India gazdasági és kereskedelmi téren több pólusúvá alakítja világunkat. Ez tükröződik Kína felemelkedésében, ami önfenntartó, sőt önmagát erősítő folyamatnak látszik.

Hogyan éljünk együtt a Nagy Testvérrel?

Learning to live with Big Brother
The Economist, Sep 27th 2007

A történelem során mindig is egyszerű volt megállapítanunk, szabad országban vagy diktatúrában járunk-e éppen. Utóbbi esetében feltűnő részt szakít életünkől a mindenhol jelen lévő ellenőrzés: munkahelyünk, magán-életünk, családi környezetünk sem lehetett titok az államhatalom előtt, és politikai ízlésünket vagy más szokásainkat sem tarthattuk meg legitim módon, saját titkainkként. Napjainkban már sokkal kevésbé egyértelmű a kép: életünkről, szokásainkról, ízlésünkről vagy személyes döntéseinkről temérdek információt szolgáltatunk a kormánynak vagy a különböző vállalatoknak. Az állami adminisztrációk azt mondják: szükségük van az adatokra a nagyobb biztonság garantálása, a terrorizmus elleni harc vagy egyéb hasonló okok érdekében. A cégek azt mondják: szükségük van az információkra, hogy jobb árut, szolgáltatást és kiszolgálást biztosíthassanak vásárlóiknak.

Az elektromos adatszolgáltatás kockázatairól ma kevesebb szó esik, mint indokolt volna. A digitális kor hajnalán, a 90-es évek elején jóval

hangsúlyosabban szerepelt a kérdés például az amerikai konzervatív politikai csoportok témái között. Nem csupán a hivatalos szervek vagy a multinacionális cégek elektromos adatgyűjtése jelent érdekes emberi jogi kihívást, de az adatbázisok feltörhetősége is: több rögzített információ több esélyt jelent a visszaélésre is.

Minden pillanatban, amikor telefonhívást kezdeményezünk, bankkártyával fizetünk, vagy épp megtekintünk egy internetes honlapot, információt hagyunk magunk után. Virágzik az adatbányászat: a temérdek információ használható részét matematikai, számítógépes módszerrel kinyerő informatikai tudomány. És itt a fő veszély: egy tudomány nem sajátítható ki kormányok vagy vállalatok részéről, a fejlesztésre, ezen keresztül a növekvő adatforgalom felhasználására meg lehet az esélye mindenkinek. Nem véletlen, hogy az adatbiztonsággal foglalkozó vállalkozások szerepe drámaian növekszik világszerte, miközben az államok által garantált adatvédelmi törvények fontosak ugyan, de a jogszabályok súlya a gyakorlatban nem elegendő.

Lapszél: a korábbi nemzetállami szintű megfigyelés és adatgyűjtés helyére valóban a globális adatgyűjtés lépett, az igazi kérdés tehát az, hogy lehet-e globális diktatúra? Talán ez nem, de globális szabályozó, irányító és ellenőrző folyamatok már kialakulóban vannak, ilyen rendszerek globálisan már működnek. De ki is ellenőrzi ezeket?

Egy saj(á)tos történet

A cheesy tale

The Economist, Sep 27th 2007

A svájci sajt sikere érdekes modellt kínál az európai mező-gazdaság reformjához. Nyugat-Európában jól ismert az a radikális szemlélet, mely a tradicionális helyi termékeket a nemzetközi verseny teljes kizárásával óhajtja megvédeni. Most azonban épp az ellenkezőjéről van szó: a közelmúltban liberalizálták a mindeddig szigorúan védett svájci sajtipar és az Európai Unió közötti kereskedelmet. A svájciak maguk döntöttek úgy, hogy megszüntetik az európai sajttermékek árát Svájcban csaknem megkétszerező törvényt, valamint a hatalmas exporttámogatásokat, melyekkel a svájci sajtokat fél áron adhatták el az európai piacokra.

Az új koncepció így hangzik: ha országod képes csúcsmínőségű sajtokat előállítani, akkor a megfelelő célpiacot a gazdag és igényes vásárlói tömegek jelentik; a drágán adott, de kiváló áru, a tömeg-termékek és az eddigi árverseny-vezérelte stratégia helyett.

A dolog persze csak leírva ennyire egyszerű. Svájci politikusok és közgazdászok kereken tíz év kemény munkájával készítették elő a piacnyitást. Az EU ugyanezt megspórolhatná, ha a közös mezőgazdasági politika (CAP) küszöbön álló reformjánál figyelembe venné az apró állam tapasztalatait. A svájci termelők szerint egyébként a legnagyobb lehetőség Kína. A kínai sajt fogyasztás – és ezen belül a minőségi termékek iránti kereslet – rohamosan nő, és ez így is marad még hosszú ideig. Egy kis exportáló országnak a csúcsmínőségre kell helyeznie a hangsúlyt: olcsó sajtokat a kínaiak is gyártanak maguknak, amennyit csak akarnak.

A nyugat-európai mezőgazdasági termelők infrastruktúrájának, eszközeinek, munkamenetének mindennapi fenntartása sok pénzbe kerül: nem véletlenül kapnak hatalmas támogatásokat az Európai Uniótól. Azonban ez a rengeteg pénz már a közösségen belül is feszültségeket kelt:

sürgető feladat, hogy megoldást találjunk. Az egyik lehetséges út éppen az, amit a svájciak követnek: tömegtermelés és árverseny helyett a csúcsmínőségű termékekre és az igényesebb fogyasztói rétegekre koncentráló termelési politika. Nem csupán Kína jelent hatalmas

lehetőséget: ott a dinamikusan - évi 35 millió fővel - növekvő indiai középosztály, mely kíváncsi és kész a számukra egzotikus európai termékek fogyasztására. Mindez talán megfelelőbb út, mintha árban és mennyiségben versenyeznénk a világ többi részével.

Lapszél: valóban nem árban és mennyiségben érdemes versenyeznünk, de ettől még szükség van az állami, sőt az EU szintű mezőgazdasági támogatásokra. Éppen a támogatások terelhetnének a mennyiség felől a minőség felé, csak hogy ma éppen fordítva van: a mennyiségek támogatása folyik. A közösségi szintű agrárpolitikának az „európai marketinget” is támogatnia kellene, a mai ártámogatás helyett.

Kisrészvényesek visszafogása

Keeping shareholder in their place
The Economist, Oct 11th 2007

A nagyvállalati menedzsmentek világszerte vére menő csatákat folytatnak a kisrészvényesek képviselőivel, egy-egy óriáscég stratégiai döntéseiről. Jelenleg a főnökök állnak jobban. Az Egyesült Államok meghatározó gazdasági jogi szakemberei szerint a kisrészvényesek túlzott térnyerése a döntéshozatalban instabillá teheti a céget, ezzel pedig erodálja az amerikai vállalatok versenyképességét. Közvetetten tehát a kisrészvényeseknek nyújtott többletjogok épp a részvények árfolyamát tehetik kiszámíthatatlanná.

Ám ez nem csupán amerikai tendencia: épp a napokban határozott

az Európai Bizottság arról, hogy nem emeli a közösségi jogba az irányítótestületek „egy küldött/egy szavazat” rendszerét, azaz nem lesz erőegyenlőség a kisrészvényesek és a nagy tőke-tulajdonosok között. Hasonlóan határozott nemrég a japán legfelsőbb bíróság is. Németországban pedig olyan törvény elfogadása áll küszöbön, mely szerint a kisrészvényeseknek hivatalos vételi ajánlatot kell tenniük, ha együtt szavaznak, és tulajdonhányaduk összesen meghaladja a 30%-ot.

Lapszél: John Kenneth Galbraith négy évtizeddel ezelőtt Amerikára felállított tételei ma globálisan érvényessé váltak. Ez is globalizáció...

A kínai vidék problémái

Missing the barefoot doctors
The Economist, Oct 11th 2007

Nem lenne teljes igazság, ha a kínai vidék egészére azt mondanánk: kilátástalan, elszegényedett sorban tengeti mindennapjait. Egyes helyeken – például Shaanxi tartományban – kifejezett előre-lépés az 1960-as évek maoista rendszeréhez képest, hogy ma már nem az állam szabja meg és korlátozza, mit és milyen mennyiségben termelhetnek, hanem erről a helyiek maguk döntenek. Akik képesek profitálni az egyre liberálisabb kommunizmusból, évi akár 9%-os egy főre eső jövedelem emelkedést is elkönnyelhetnek – mint az Kína több tartományában is tapasztalható - a teljes kínai vidéken az elmúlt években átlagosan 6%-os volt a személyes bevételek emelkedése -.

Hogyan lehetséges, hogy még a növekvő életszínvonal dacára is rengeteg a nosztalgikus hang a kínai vidéken? Sokan utaznának pár évtizedet vissza az időben, hogy olyan közszolgáltatásokat kapjanak, amelyek valóban működnek. A vidéki egészségügyi ellátás például a '60-as években még mindenki számára

elérhető, és nagyrészt ingyenes volt – ma már egyik jellemző sem igaz. Ráadásul e területeken súlyos orvoshiánnyal küzdenek. Hasonló a helyzet az alapfokú oktatással, és a képzett tanárokkal is. Amikor gyakorta a vidéki Kínában kitörő lázongások-ról, felkelésekről hallunk, az élel-mezési problémák mellett ezeket is a kiváltó okok között említhetjük.

Nem felejtethjük el megemlíteni azt sem, hogy bár a vidéki lakosok jövedelme nő, a városiak bevételeihez képest az olló ma is dinamikusan nyílik. És bár az 1,3 milliárd kínainak közel 60%-a ma is vidéken él, a mezőgazdaság csupán 12%-át adja a nemzeti összterméknek - 1990-ben ez az arány még 25% volt -. Ilyen körülmények között a kommunista kormányzat csak úgy képes fenntartani – vagy ígéreteihez híven, emelni – a vidékiek életszínvonalát, ha egyre több állami támogatást nyújt a mezőgazdasági termeléshez. Csak az idei évben e támogatások 63%-kal nőttek, és elérik az 5,7 Mrd USD-t is). Ha a kínai vidékpolitika továbbra is a

támogatásokra épül, az ország komoly kihívások elé néz, hiszen a termelés járulékos költségei - mint az üzemanyag ára - stabilan emelkednek a világpiacon.

Különösen jelentős probléma a vidékiek egészségügyi biztosítása is: a legtöbben ezt ma már képtelenek önerőből finanszírozni. Márpedig kénytelenek: mivel a tartományok adóbevételei elégtelenek arra, hogy mindenki számára garantálják az ellátást, a költségek egyre inkább közvetlenül az emberekre hárulnak.

Hasonló a helyzet az oktatási intézmények és infra-struktúra fenntartásában is. A kínai vidék problémáját nem oldja meg, ha – az előrejelzéseknek megfelelően – a következő évtizedekben a lakosság még nagyobb aránya költözik majd az óceánpart nagyvárosaiba. A szegény, leszállt rétegek oda is magukkal viszik problémáikat, ráadásul a vidéken maradtak helyzete csak még reménytelenebb lesz. Ezekre a kihívásokra az államnak sokkal többet és okosabban kell költenie.

Lapszél: furcsa mód Kínában is kezd kialakulni az amerikai egyenlőtlenség az egészségügy, oktatás és szociális védelem terén. Két, ideológiájában éppen ellentétes modellben az alapvető kihívások azonosak: Amerikában a népesség 15%-ának nincs egészségügyi biztosítása, a kínai vidék is erre felé halad. A tőke térhódítása idején tehát az államnak kellene arra vigyáznia, hogy ne mindenhol és mindenben a tőke logikája érvényesüljön, különben ideológiától függően a végeredmény ugyanaz lesz.

Magashegyi kilátások

A Himalayan challenge

The Economist, Oct 11th 2007

Indiának lazítania kell rideg munkajogi szabályozásán, hogy gazdasági potenciálja egészét kihasználhassa. Ez még akkor is igaz, ha a mostani átlag 8-9%-os gazdasági növekedés komoly előre-lépés az 1980-as 3,5%-hoz képest.

Az OECD, mely eddig kizárólag a fejlett országok gazdaságpolitikájának elemzésével foglalkozott, nemrég publikálta első tanulmányát a hatalmas dél-ázsiai országról. India rendkívüli eredménnyel büszkélkedhet az elmúlt két évtized gazdasági megújulása révén, ám a nemzet-közi szervezet figyelmeztet: sok még a tennivaló, és ma is ez az ország tudhatja magáénak a világ egyik legerősebb intervencionista gazdaságpolitikáját. A három célterület, ahol további változásra van szükség: a kormányzat beavatkozási lehetőségeinek csökkentése, a munkaerőpiac megújítása és az infrastruktúra fejlesztése.

Vegyük például a munkajogi területet. Az indiai szabályozás nem csupán a kínaihoz vagy a brazilhoz mérten erős, de a legtöbb fejlett országra is rálicitál e téren. 100 főnél

többet foglalkoztató cégeknek máig kormányzati engedélyre van szüksége, ha akár csak egyetlen munkavállalójától meg kíván válni. Ez tehát az oka, miért olyan kicsi az indiai vállalatok többsége: az aktívak 87%-a 10 fősnél kisebb cégnél dolgozik - ez az arány Kínában nem több, mint 5% -. Mindez csak azért jelenthet problémát az országnak, mert a kis cégek nem tudják behozni a legfrissebb technológiai újításokat, és többségük védtelen a nagy-vállalatok érdekvégyesítésével szemben is. Az a paradox helyzet tehát, hogy a munkaerőpiac liberalizálása épp a munkavállalók biztonságát és mobilitását segítené.

Jelenleg a kormányzat – éppen a kiszolgáltatottság miatt - a kisvállalkozások fokozott anyagi támogatására kényszerül – márpedig ez nem jelenthet hosszú távú megoldást.

Lapszél: India sok mindenben más úton jár, mint Kína, de ennek van egy, a cikk által nem említett oka. Míg Kína népességét mesterségesen korlátozza, addig India nem tesz ilyet, ezért az indiai állami politika legfontosabb iránytűje a folyamatosan növekvő népesség pusztá fenntartása. Lényegében ennek rendelnek alá minden más kormányzati célt, ami lassúbb és más jellegű fejlődést hoz India számára, mint amit Kína jár végig.

Japán ingatlankörkép

Property in Japan

The Economist, Oct 11th 2007

Régen elmúltak már azok az idők, amikor a japán ingatlanpiaci pörgés megelőzte még Kaliforniát is. Az 1980-as évek piaci buboré-kának kipukkadását követően két év alatt 80%-kal estek az ingatlan-árak a szigetországban, és a piac csak most, napjainkban mutat újra valódi életjeleket.

Tavaly a legnagyobb gazdasági központokban, Tokióban, Oszaká-ban és Nagójában közel 10%-kal emelkedtek az ingatlanárak. Bár a növekedés országos átlaga csupán 1%-ra rúgott, ez sem lebecsülendő: 16 éve ez az első emelkedés. A mai kedvező

jelek alapja – különös módon – az 1990-es évek második felének japán pénzügyi válsága volt, amikor a helyi tulajdonosok tömegesen értékesítették ingatlan-jaikat bátor külföldi befektetőknek. Jól döntöttek - csak a Goldman Sachs 17 milliárd dollárt áldozott ingatlanfejlesztésre az országban -. Ma jelentős részben ők pörgetik a piacot, hiszen amióta a nemzet-gazdaság helyrerázódott, az árak növekedése is prognosztizálható volt.

Lapszél: milyen érdekes, hogy éppen 80%-os volt a jen felértékelődése és az ingatlanok értékvesztése a 90-es évtizedben, csak nem véletlen az egybeesés?

Várható nyugdíjak

Pensions

The Economist, Aug 23rd 2007

A társadalmi biztonság egyik 21. századi kihívása, hogy munkába állásunkkor rendelkezünk-e kiszámítható nyugdíjkiállításokkal: tud-juk-e,

mennyit és hogyan kapunk majd vissza idősebb éveinkben abból, amit a nyugdíjpénztárakban megtakarítottunk. Az OECD egyik friss

tanulmánya szerint a fejlett országok között Görögországé a legkedvezőbb nyugdíjrendszer. A mediterrán országban az átlag-nyugdíj 96%-ban felel meg a polgárok által aktív éveikben keresett jövedelemnek. A legkedvezőtlenebb a helyzet Nagy-

Britanniában, Japánban, Németországban és az Egyesült Államokban is: itt egy dolgozó korúaknak sokkal többet kell aktív éveiben a pénztárakba fizetnie, hogy nyugdíjas korukban is fenntarthassák megszokott életszínvonalukat.

Lapszél: a cikk érdekessége Magyarország Görögországhoz igen közeli helyezése, ami a politikai rendszer nyugdíjas szavazókra kalibrálásának következménye.

EU-TRENDEK

Brit közpénzügyek

The perils of imprudence

The Economist, Oct 11th 2007

Nagy-Britanniában az adókedvezmények sem hozhatnak népszerűséget a kormányzó Munkáspártnak, ha a közpénzek felhasználásával elégedetlen a lakosság.

A konzervatív ellenzék vállalkozásbarát adókedvezmény-javas-latai - például az adómentes jöve-delemszint emeléséről - olyan népszerűek a lakosság körében, hogy a baloldali kormány maga sem tudott mással reagálni rá, mint adócsökkentéssel. A különbség: a szándék szerint a Munkáspárt adócsomagja realisabb, mint a konzervatívoké. Gordon Brown például az üzleti és lakossági adóterhek csökkentése mellett - pl. 40%-ról 10%-ra csökkentik az üzleti befektetések két évente kötelező adókulcsának felső határát - növelné a légi-közlekedést sújtó adókat, hogy ezzel feleljen meg a növekvő környezetvédelmi költségek támasztotta kihívásnak.

Lapszél: a brit kormány a korábbi túlköltekezés árát fizeti most meg, és ez könnyedén vezethet a munkáspárti kormány bukásához. Ha a közvélemény elégedetlen a közpénzek elköltésével, akkor bukik a kormány ...

Számítások szerint a kormány adócsökkentései évi 1,4 milliárd fontba, míg a konzervatívok javas-latai 3,1 milliárdba kerülnének az államkincstárnak. Ez csak azért különösen fontos, mert az állami kiadások racionalizálása a Brown vezette kabinet elsőszámú – és persze jóval kevésbé népszerű – célja. A miniszterelnök szerint a kincstári költség 2010-ig évi csupán 2,1%-kal nő majd, a többlet nagy részét mostantól az egészségügyre költik, ez pedig erőteljes vissza-lépés az eddig megszokott átlag 7%-os bővüléshez képest. A munkáspártiak ideája, hogy az állami kiadások kisebb ütemben növekedjenek, mint a brit gazdaság. Márpedig a következő években az elemzők nem várnak nagyobb növekedést évi 2,0-2,5%-nál.

Konzervatív optimizmus

The perils of imprudence
The Economist, Oct 11th 2007

Thomas Jefferson annak idején optimistákra és pesszimistákra osztotta a politikusokat és párt-jaikat kiemelve, hogy a brit konzervatívok mindig is az utóbbiak közé tartoznak majd. Talán nem véletlenül: a szigetországban a toryk mindig is szkeptikusabbak voltak a változás, a megújulás, az utópiák irányában, mint baloldali riválsaik. Napjainkra azonban mindez változóban van: a konzervatívok fiatal vezére, David Cameron „született optimista” imázsára hangolják a párt politikai hangszínét is.

Ez újdonság Nagy-Britanniában, hiszen az örökké optimista Amerikával szemben - ahol a választók rendszerint a rózsaszínűbb jövőképet kínáló elnökre voksolnak -, a brit polgárok többségének jövő-képét hagyományosan a szkepszis és a melankólia uralja.

A toryk ma olyan adócsökkentési javaslatokat tesznek, melyek főként a módosabb családoknak kedveznek. Rendhagyó optimizmusuk abból ered, hogy bíznak benne: a változásokat a szerényebb helyzetűek is támogatják majd, hiszen egyszer ők is szeretnének

majd gazdagabbak lenni. A recept az Egyesült Államokban már bevált: a magas jövedelmekre szabott adócsökkentéseket boldogan támogatják a mindennapi amerikai polgárok is, abban a reményben, hogy egyszer rájuk is érvényes lesz majd.

Tegyük hozzá, az optimista imázs ma komoly politikai lehetőség is a konzervatívok számára. A munkáspárti miniszterelnök, Gordon Brown, ha akarná se vehetné fel ugyanezt a pózt, mert egyszerűen rosszul állna neki. Nem véletlen, hogy inkább az erőskezű, szigorú vezető karakterét képviseli az általános optimizmus helyett. E tekintetben Cameron sokkal jobban hasonlít Tony Blairre, mint az ex-miniszterelnök pártbéli utódja. És nem csupán az adócsökkentési víziókról van szó: Brown sokkal szkeptikusabbnak mutatkozik a globalizáció, a migráció vagy az emberi jellem negatív változásának kérdéseiben is, konzervatív ellenfelénél.

Az optimizmus politikai piaca tehát nyitott: jó helyen kopogtat David Cameron, ha ezt az imázst magának akarja a jövőben.

Lapszél: vajon a mai magyar politikai életben érvényesül-e a brit „optimisták-pesszimisták” megosztó vonal? Lehetséges, hogy igen, csak máshogy: kifelé mindenki optimista, befelé viszont pesszimista.

Közgazdaság

A kínai munkás kiáltványa

A worker's manifesto for China
The Economist October 13th 2007

Miért van jelentősége az egész világ számára annak, hogy a kínai munkásokat kismizmizik?

A világ 10 legnagyobb bevásárlóközpontja közül rövidesen már 7 Kínában lesz, mégsem a kínaiak a legbuzgóbb vásárlók. Az 1990-es évek elején még a kínai GDP 47%-a ment fogyasztásra, 2006-ban már csupán 36%-a, ami a legalacsonyabb a nagy gazdaságok közül. A másik véglet Amerika, ahol a háztartások a GDP 70%-át fogyasztják el.

Sokan gondolják azt, hogy a kínai gazdaságnak az exportról a fogyasztás felé kellene vennie az irányt, ami kiegyensúlyozottabbá tenné a növekedést, és csökkentené az óriási kereskedelmi többletet. Miért nem fogyasztanak többet a kínaiak? Mert bizonytalanok érzik jövőjüket, és fogyasztás helyett inkább megtakarítanak – így szól a népszerű magyarázat.

Aligha, mert az elmúlt évtizedben a kínai megtakarítási ráta csökkent. Az 1990-es évek közepén még 21% körül

volt a megtakarítási ráta, 2006-ban már csak 15%. A szabadon elkölthető jövedelmeken belül is 30%-ról 25%-ra csökkent a megtakarítások aránya. Ez persze még nagyon magas Amerikához képest, ahol a háztartások jövedelmük mindössze 1%-át takarítják meg, de alacsonyabb az indiaiak megtakarítási rátájánál. Kína teljes hazai megtakarítási rátája jelentősen nőtt az 1990-es évek végétől, de ebben a főszerepet a cégek és az állam megtakarításai játszották.

A fogyasztás GDP-ből való részesedésének meredek csökkenése mögött nem a megtakarítások növekedése áll, hanem az, hogy a háztartások a korábbinál kisebb mértékben részesednek a nemzeti jövedelemből, míg a vállalkozók és az állam nagyobb mértékben.

Míg a bérek, állami juttatások és családi beruházások utáni profit részaránya csökkent, addig a vállalkozói profit és a költségvetés bevétele jelentősen nőtt. Drámai a bérek GDP-ből való részesedésének

csökkenése: 1998-ban még a GDP 53%-át tették ki a bérek, 2005-ban már csak 41%-át. Amerikában, a kapitalizmus központjában a nem-zeti jövedelemből 56% a bérek részesedése.

A világ sok országában esett a bérek nemzeti jövedelemből való részesedése, de Kínában a legna-gyobb a zuhanás. Az ok lehet a nagy munkaerő kínálat, de az is lehetséges, hogy a fejletlen bank-rendszer miatt csak a nagy cégek jutnak hitelhez, így a kisvállalatok nem képesek felszívni a munka-erőt. De van itt egy másik ok is. A kínai gazdasági növekedés erősen tőke intenzív, mert igen alacsonyok a kamatok, és azért is, mert az állami cégek nem fizetnek osztalékot az államnak. A kormány is a tőkeigényes ipari fejlesztéseket támogatja, a munkaigényes szolgáltatásokkal szemben.

Amerikában a munkajövedelmek arányának csökkentését

kiegyensúlyozta a tőkejövedelmek növekedése a háztartásoknál az utóbbi években, ezért nem változott a háztartások nemzeti jövedelemből való részesedése. Amerikában a háztartások teljes jövedelméből 15% a tőkejövedelem, Kínában csak 2%: ezért is nehéz a kiegyen-lítés. Ezért lesz nehéz növelni a kínaiak fogyasztását, állami intéz-kedésekre is szükség van. Egy friss tanulmány szerint egyszerre van szükség a munkaigényes szolgáltatások súlyának növelésére a tőkeigényes iparral szemben, az energia árak növelésére, a szolgáltatási monopóliumok leépítésére és több állami pénzre az oktatásban, egészségügyben. Továbbá ösztönöz-ni kell a háztartásokat, hogy kevesebbet takarítsanak meg, és többet költsenek.

Lapszél: mintha az 1930-es évek New Deal dallamait hallanánk újból, de most már nem Amerika, hanem Kína számára újrhangolva. Mintha Kína végigjárná, gyorsítva, de nagyobb léptékben a gazdaságtörténet ipari korszakának főbb állomásait. Mintha újra feltalálnánk az állami eszközökkel ösztönzött fogyasztás Keynes-i receptjét. Mintha arról lenne szó, hogy a gazdasági növekedés hasznából arányosan kellene részesednie munkának és tőkének, különben baj lehet. Kína esetében nagy baj. Mintha a Pareto által megtalált arányok lennének az egyensúlyhoz közelítő arányok a munka és a tőke nemzeti jövedelemből való részesedése számára, és ahol ez tartósan felborul, ott a társadalom egyensúlya is felborul. Mintha a történelem – ha még oly tapogatózva is - törekedne valamiféle igazságosságra. És nálunk, Magyarországon?

A pénz főnemesei

The mandarins of money

The Economist August 11th 2007

A gazdag világ jegybankjai már uralják a globális pénzpiacot.

A pénzpiacok buborékjai azt mutatják, hogy a jegybankok már nem képesek korlátozni a pénz-mennyiség növekedését. 1997 és 2007 között 7%-ról 16%-ra nőtt a fejlődő országok éves pénz-mennyiség növekedése, miközben a fejlett gazdaságokban 4-5% körül ingadozott az éves növekmény. Ebben a FED volt a ludas 2000-2001 körül, amikor 1%-ra mérsékelte az alapkamatot, de az Európai Központi Bank és a japán jegybank is történelmi mélypontra vitte le az alapkamatokat. Ma azonban már a történelmi átlag felett vannak a rövidlejáratú kamatok, mégis tart a pénzbőség: mi lehet ennek az oka? Egyik ok az lehet, hogy a világ két legerősebb jegybankja, az amerikai és az európai már régen nem a globális pénzbőség fő forrásai.

2006-ban már a globális pénz-mennyiség növekedésének 3/5-e a fejlődő országokból jött. Múlt évben Kína 20%-kal, Oroszország 51%-kal, és

India 24%-kal növelte pénz-mennyiségét: az állami pénzverdek túlóráznak. A pénzmennyiség növekedése magasabb, mint a gazdasági növekedés, a kamatlábak alacsonyok. A kínai és orosz jegybank egyre nagyobb hatást gyakorol a fejlett világ pénzpiacaira, mivel a tőkekorlátozások fokozatosan megszűnnek. Ezek a jegybankok egyáltalában nem önállóak: a kínai és orosz politikusok döntéseit követik.

Egy friss IMF jelentés a világ 163 jegybankját rangsorolta abból a szempontból, hogy mennyire függetlenek. Az 1980-as évek óta a világ jegybankjai függetlenebbé váltak, de még erősebben függenek a politikától, mint a FED vagy a ECB. Éppen azok a legkevésbé függetlenek – India, Kína és Oroszország jegybankjai – amelyek a legtöbb új pénzt bocsátják ki.

Lapszél: igen, fordult a kocka. A fejlődő világ nagy gazdaságai már nagyobb befolyást gyakorolnak a globális pénzmennyiség növekedésére, mint a fejlődő világ jegybankjai, mert mögöttük történelmi fordulat áll. A világtörténelem legnagyobb gazdasági és társadalmi forradalma zajlik Ázsiában, és ez a pénz világában is megjelenik. Az orosz fordulat is részben ázsiai, mert a szénhidrogén kincs jelentős része jön Szibériából, és az orosz növekedést ez táplálja. A kigyó mintha saját farkába harapna: a nyugati pénz és piac elindította Ázsia felemelkedését, de ezzel a globális pénzpiacon is megindul a fordulat visszafelé: kelet már irányítja nyugatot.

A kapzsiság dicsérete

In praise of usury

The Economist August 4th 2007

Nem bűnös dolog profitot bezsebelni a szegényeknek adott hitelek révén.

A világ még mindig elítéli, ha valaki a szegényeknek adott hitelen nyereszkedik, miközben már sokan dicsérik a mikro-kölcsönöket: Nobel díjat is osztottak érte. Tényleg hibás a legszegényeb-beknek hitelt adni?

Japánban kamatplafon van érvényben, ezzel gyakorlatilag megszüntették a korábban virágzó fogyasztási kölcsön üzletágot. Né-hány amerikai államban kapzsiság-ellenes törvény van érvényben. Sok fejlődő országban szintén kamat-plafont írnak elő a fogyasztási hitelekre, miközben államilag támogatják a mikro-hiteleket vagy a kisvállalkozói kölcsönöket. Mind-ezek a korlátozások azon alapulnak, hogy mi emberek hajlamosak vagyunk a mostani élvezetért cserében feladni távolabbi, komolyabb céljainkat. Az államnak tehát védenie kell bennünket önma-gunktól.

Egy új dél-afrikai tanulmány mindezt más megvilágításba helyezi. Az új kölcsönfelvevők többsége 4 hónapos hitelt vett fel 200%-os kamatra, azt hinnénk, hogy mindez földhöz vágta őket. Pont fordítva, a hitelfelvevők 6-12 hónappal később jobban álltak, mint korábban, 19%-kal esett a szegénységi küszöb alá esésük esélye. Nőtt a munka-hely megtartás esélye is, mert a hitel révén kifizették korábbi szorító adósságaikat, például meg-javították elromlott autójukat, amivel munkába jártak (volna). A fogyasztási hitelt felvevők ötöde költötte a kölcsönt a közlekedésre: autójavításra vagy vételre. A vizsgálat a női kölcsönfelvevőknél nagyobb stresszt állapított meg, de összességében erősebben irányították életüket a hitel segítségével, mint annak előtte. Hitel csapda sem alakult ki, mert 15-27 hónap múlva új hitelt kérve már jobban álltak, mint korábban.

Lapszél: ügyes visszavágás a fogyasztási hitelek magas kamatlábait támadóknak. Ügyes és érvényes Dél-Afrikára, a szegény világra, de nem annyira a gazdag világ szegényeire. Nem véletlen, hogy egy sor amerikai állam vagy Japán érvényben tartja a kapzsiság-ellenes intézkedéseket, mert a fejlett világban a szegények valódi hitel csapdába csalják magukat a fogyasztási hitelek magas kamatainak vállalásával. Nálunk mostanában alakul ki ez a csapda, amit az autó visszaadások már jeleznek. Igen, legyen nálunk is japán hitelplafon és amerikai kapzsiság-ellenes törvény, mert mi még két világ – fejlettek és fejlődők - határán araszolhatunk előre, már szükség lehet a fogyasztók védelmére.

MŰHELY

Valami új a nap alatt

Something new under the sun
The Economist, Oct 11th 2007

Az innovációs tevékenység, mely egykor a gazdasági elitek kiváltságos játéka volt, napjainkban egyre nyitottabbá válik, és többeknek kínál lehetőségeket. Ez jó a világ-nak – vallják a meghatározó köz-gazdászok.

Larry Page és Vinod Khosla, a kaliforniai Szilícium-völgy meghatározó sikeremberei egy közel-múltbéli beszélgetésen egyetértettek: az igazi innováció elindítója rendszerint nem a nyugodt alkotás, sokkal inkább a válság. Az amerikai autóipar gyenge innovációs képessége is abból ered, hogy az ágazat nem néz szembe valódi válsággal, mely kiválthatná az innovációs kényszert és energiát. Nem véletlen, hogy az amerikai kockázati tőke-társaságok egyre inkább olyan iparágakba – pl. az autóiparba – fektetnek, melyek saját innovációs képessége gyengének mutatkozik. Egyre fontosabbá válik, hogy ezekbe az ágazatokba külső innovációs forrásokat, motivációkat vigyenek be a tőketulajdonosok. Az innovatív termékek és szolgáltatások iránt

egyébként is rohamosan nő a globális kereslet.

Mi is az innováció? Legtöbbször a technológiai fejlődést társítjuk e fogalomhoz, pedig az innováció sok esetben nem is igényel forradalmi újítást, vagy akár új technológia felhasználását. A McDonald's gyorsétterem, mint új vendéglátói modell létrehozása például annak idején nem jelentett semmiféle úttörő technológiai változást; egyszerűen csak a kiszolgálás egy új formáját honosította meg. Az OECD definíciója szerint az innováció „új termék, üzleti módszer vagy szervezési újítás, mely gazdasági vagy társadalmi haszont hoz vezet”. A Goldman Sachs némileg egyszerűbben fogalmaz: „az innováció friss ötlet, ami értéket teremt”.

Az innováció, mint gazdaságpolitikai prioritás ma kihívásokkal néz szembe, hiszen adatok bizonyítják, hogy a kutatás-fejlesztésre fordított nagyobb összegek nem garantálják a magasabb profitot vagy termelékenységet, és nem hozzák magukkal az életszínvonal arányos

emelkedését - Amerika a világ K+F költségeinek csaknem 44%-át tudhatja magáénak, Kína és India alig 0,6%-ot -. Az innováció csak akkor siker, ha ott vannak az új ötletekre nyitott

vállalkozások is, melyek hasznosítják az eredményeket. Ez az, amire a fejlődő világ gazdaságai ma egyre nagyobb számban ráébredni látszanak.

Lapszél: az innováció valóban a legfontosabb, és ebben mi igen gyatrán állunk. Csalóka a cikk üzenete, hogy Amerika a világ K+F kiadásainak 40%-ával hol tart Kínához képest, mert képzeljük csak el – aligha tudjuk -, hogy hol állna e nélkül? Valóban válság kell az innovációhoz, nálunk van nem is egy – morális, politikai, gazdasági -, de mintha innováció egy sem lenne.

Felpörgetve

Revvig up

The Economist, Oct 11th 2007

Tudta, hogy Kínában gyártják a világ motorkerékpárjainak csak-nem felét? A mennyiségnél is fontosabb azonban, hogy az iparág köré a hatalmas ázsiai országban új típusú innovációs láncot, műszaki és design tervezői ágazatot építettek ki. A legnagyobb kínai motor-gyártók, a Longxin vagy a Zongshen nem rendelkeznek olyan nemzetközi partnerekkel, mint a Honda vagy a Suzuki: azaz nem köti őket a kipróbált design és a beszállítói kötöttségek világa. Ehelyett új és rugalmasabb modellt állítottak fel: a gyártó kizárólag a praktikus tervezéssel, a súllyal és a teljesítménnyel foglalkozik, míg a design területét meghagyja az e célra foglalkoztatott külső tervezőknek. A komoly költségmegtakarítással járó gyártási koncepció, mely több más

iparágban is meghonosodott, máris a menedzsment-innováció központjává teheti Kínát, miközben az amerikai konkurensok még fel sem fogták az előttük álló kihívást.

Az ázsiai innovációs potenciál kulcsa két tényező: a globalizáció és az információ technológia. A nyugati eredmények és módszerek gyors lemásolása csupán az ugró-deszka a kínai vagy az indiai menedzsmentek számára, ám nélkülözhetetlen alapot jelent. Erre épülhet a meglévő technológia továbbfejlesztése, majd a minél olcsóbb – helyben is elérhető és megtérülő - megoldások kialakítása. Csak idő kérdése, hogy a kínai vagy az indiai fejlesztők is megoldást találjanak a költség-hatékonyság és a minőség ötvözésének kihívására. Ha a két ország termékeit vesszük szemügyre, a

fejlődés a minőség terén is töretlen. A kínai cégek innovációs képes-ségét egyébként az is növeli, hogy sokuknak tőkeerős állami konkuren-ciával kell versenyeznie, így a fejlesztés szükségszerű, permanens

tevékenységgé válik. A fejlődő országokban az innováció sebes-sége nagyobb, és több munka-vállaló részesül a folyamatból, mint a legtöbb fejlett gazdaság esetében.

Elállni az útból

The fading lustre of clusters
The Economist, Oct 11th 2007

A legjobb dolog, amit az állami kormányzatok az innováció serken-téséért tehetnek, hogy elállnak az útból. Ez volt a témája annak a nagyszabású konferenciának is, melyet nemrég Salzburgban ren-deztek a világ vezető innovációs szakértői. Az esemény sztárja természetesen az Egyesült Államok volt: minden ország képviselője a Szilícium-völgy titkára volt kíván-csi, hogy odahaza is alkalmazhassa a siker legendás receptjét. Ám népszerűek voltak az ázsiai fejlesztési guruk is: például Szingapúr-ból, mindenkinek volt kérdése a híresen vállalkozásbarát adókö-rnyezet, a technológia bőséges állami támogatása vagy a neves műszaki ösztöndíjak ügyében is.

Egyetlen kérdés maradt: hol van Európa? Ha innovációra terelődik a szó, az öreg kontinens nyomban átkerül a futottak még kategóriába.

Nem arról van szó, hogy Európában ne lennének innovatív vállalatok: a spanyol Zara ruházati lánc, a brit Direct Line internetes biztosító, és sorolhatnánk. De globálisan meghatározó újítással a kontinens évtizedek óta nem tudott előrukkolni.

Az európai elmaradás változatos okokra vezethető vissza. Egyes régiókban, mint Írországban, Finn-országban vagy Skandinávia egyes részein jobban teljesítünk, míg máshol – a kontinentális Európa nagy részén - egy cég bejegyzése és üzembe helyezése is elképesztő összegekbe és időbe kerül. Már-pedig mi más lenne innováció, mint maga a vállalkozás? A világ-gazdaság dinamikája többségében kisebb cégek energiájából ered, és csak kiegészítőleg néhány innovatív nagyvállalatéból - mint az IBM, a 3M, a Boeing vagy a General Electric -. Ezek nagy része pedig amerikai. Nem

véletlen, hogy míg a kockázati tőke-társaságok tavaly mindössze 9 Mrd USD-t fektettek be Európában, ugyanez a szám csak Amerikában 45 millióra rúgott.

Európa ráadásul annak ellenére marad le a versenyben, hogy közben óriási összegeket költ színvonalas felsőoktatásra, otthont ad számos világhírű egyetemnek és Nobel díjas professzornak. Az európai innováció azonban gyakran az

elefántcsonttoronyban marad, és nem válik a gyakorlatban is megvalósított fejlesztéssé. A kontinens tévúton jár akkor is, amikor a kormánytól várja a legnagyobb K+F költséget: valójában ezt is a piacnak, a helyi vállalatoknak kell vezérelnie. Eközben a kormány nem felel meg annak, ami valóban az ő dolga lenne: a bürokrácia leépítésének és az üzletbarát piaci szabályozás megteremtésének.

Lapszél: Európa gazdaságilag valóban lemarad, de kissé olyan helyzetben van, mint India, mert valami másban viszont élre tör. India Kínához képest lassúbb fejlődése egy más modellt jelent, ahogy Európa gazdasági lemaradása is egy más, politikai és társadalmi modellt sejtet. Európa mai nagy teljesítménye, hogy történelmében először képes békés módon integrálódni. Lehet, hogy következménye a korábbi gazdasági sikernek, lehetséges, hogy forrása egy jövőbeli gazdasági sikernek, az is lehet, hogy a gazdasági sikert helyettesíti egy politikai siker: Európa azonban ma így működik, innovációja politikai és társadalmi természetű.

A tömeges innováció kora

The age of mass innovation
The Economist, Oct 11th 2007

Az Egyesült Államokban vezető közgazdászok sora ír aggodalmairól, melyek szerint az infrastruktúrájára, oktatására, ipari fejlesztéseire elégtelenül költő Amerika elveszítheti globális vezető szerepét az innováció világában. Az ázsiai fejlesztésektől való félelem számos könyvben, publicisztikában már a hidegháború retorikáját idézi.

A 2001. szeptember 11-e után bevezetett szigorú bevándorlási törvények visszavetették az amerikai innovációs képesség egyik motorját, a magasan képzett emigránsok letelepedését. Eközben a legnagyobb konkurens államok ömlesztik a pénzt az egyetemi oktatásba, a reáلتudományok képzésébe, a matematikai területekre. Pedig

Amerika ma is rendelkezne az elsőség legfontosabb feltételével: nincs ugyanis innovatívabb erő a szabadságnál, és minél többek számára adott e feltétel, annyi helyen és időben születhet valami új, innovatív megoldás. A modern innovációs stratégiák lényege, hogy minél többeket vonjon be a gondolkodás, a fejlesztés, a tervezés és a kivitelezés folyamatába. Ez azonban zárt vállalati struktúrákban és túlzottan szigorú törvényi szabályozás közepette nehéz feladat.

Amerikának ma új riválisaitól kell elsajátítania, amit korábban tőle tanult a világ: melyek és hogyan használhatók az innováció eszközei; mely területeken és milyen üzleti modellben hozhatja ki legtöbbet hazai munkaerejéből és tudásbázisából.

Lapszél: igaz ez Amerikára, de Európára is. A kérdés csak az, hogy a szabadság valóban innováció-e, vagy alapvető, természetes állapot, esetleg luxus és véletlen az emberi történelem során?